

NADA GROŠELJ¹

August Strindberg in naturalistična enodejanika: *Samum*

Kadar se je Augustu Strindbergu odpirala možnost uprizoritve, je znal pisati drame s presenetljivo hitrostjo in se prilagajati gledališki hiši in igralcem. V eseju "O moderni drami in modernem gledališču" (februar 1889) je resda grajal nekatere sočasne francoske dramatikere, ker so pisali izrecno z mislijo na zvezdnike v glavnih vlogah, vendar je pri ustvarjanju za točno določeno gledališko hišo tudi sam upošteval njene možnosti, na primer velikost ansambla, prostorske možnosti in finance, vloge pa je pisal z mislijo na igralko iz svojega življenja – na svojo prvo ženo Siri von Essen in pozneje na tretjo ženo Harriet Bosse ter hčerko Greto.

Četrturne enodejanke *Samum*, svojega pêttega gledališkega besedila po *Gospodični Juliji*, *Upnikih*, *Močnejši* in *Pariji*, se je lotil proti koncu februarja 1889 in jo dokončal že 4. marca. Pri ustvarjanju je imel pred očmi svoje "Skandinavsko eksperimentalno gledališče" in njegovo glavno igralko, svojo tedanjo soprogo Siri. Za eksperimentalno gledališče so se mu zdele izrazito primerne kratke, preproste, epizodične enodejanke, ki so ustrezale majhni dvorani in omejenemu proračunu, obenem pa omogočale kar največjo psihološko intenzivnost. Kot v prejšnjih štirih delih tudi v *Samumu* gradi zanimanje zgolj na psihološkem dogajanju in razvija svojo stalno temo o medsebojnem boju dveh človeških umov, v katerem sugestije močnejšega uma tako močno vplivajo na šibkejšega, da posamezniku s šibkejšim umom grozita psihični zlom in celo fizična

¹ Dr. Nada Grošelj je samostojna prevajalka. E-naslov: nada-marija.groselj@guest.arnes.si.

smrt. Podobno kot že v *Pariji* raziskuje abnormalna duševna stanja, zlasti učinke hipnoze in sugestije, in podobno kot v *Pariji* se pokloni pripovedni umetnosti ameriškega pisatelja Edgarja Allana Poeja, ki je nenavadne, grozljive dogodke seciral s prodornim sklepanjem in psihiatričnimi uvidi.

“Samum” iz naslova je arabsko ime za vrsto puščavskega viharja, ki je sicer kratkotrajen, a kljub temu smrtno nevaren zaradi svoje žgoče vročine, izsušujočega učinka in dušecih oblakov peska in prahu, ki jih nosi s sabo. Drama je postavljena v Alžirijo, kar po eni strani ustreza fascinaciji Strindbergove dobe z eksotiko in orientalizmom, po drugi strani pa ponuja aktualno iztočnico za dogajanje. Alžirijo so namreč v prvi polovici 19. stoletja zavzeli Francozi in v drugi polovici stoletja so med francoskimi osvajalci in arabskimi domačini divjali nenehni spopadi. Dogajanje je kratko: Arabka Biskra, željna maščevanja nad Francozi, sklene izkoristiti omotičnost in halucinacije, ki jih samum po navadi izzove pri francoskih vojakih. Francoskega poročnika, ki se med viharjem zateče k njej, z begajočim govorjenjem, glasbo in ventrilokvizmom kmalu pripravi do tega, da povsem izgubi glavo in verjame njenim sugestijam. Najprej ga prepriča, da je pesek v skodeli voda in da je ne more piti zato, ker je zbolel za steklino, nato pa preide k temam, s katerimi ga hoče pognati v samomor: njegova žena naj bi ga varala z njegovim prijateljem in njegov sinček naj bi bil umrl. Naposled mu celo zatrdi, da je že dolgo mrtev tudi sam, češ da so mu kot dezertanju odsekali glavo. Izčrpan od vročine in grozljivih fantazij Francoz nazadnje res umre.

V drugi polovici 19. stoletja so bili motivi eksotičnega orientalskega sveta na Švedskem zelo priljubljeni: v liriki sta jih opevala pesnika Carl Snoilsky in Verner von Heidenstam, jeseni 1889 je v Stockholmu potekal celo mednarodni orientalistični kongres. V nasprotju z lirskima pesnikoma pa Strindberga ni zanimala estetska

slikovitost tujega okolja, temveč ga je uporabil za ozadje psihološkega spopada, poejevske grozljivosti in ničejanske brezobzirnosti. Res je, da v upodobitvi značajev in prizorišča opazimo v *Samumu* nekaj očitnih stereotipov, saj je Strindberg to pot pisal o ljudeh, kakršnih ni poznal, in o okolju, o katerem je zgolj bral. Toda kot fantazmagorija o maščevanju je drama podobna “vročemu sunku vetra”:² njeno vzdušje je skrajno zgoščeno in sugestivno, jezik pa bolj retorično stiliziran, kot je pri Strindbergu običajno, zato se je izvedba igre izkazala za zelo zahtevno. Kot zanimivost lahko omenimo, da je glasbo, ki ima tu pomembno vlogo, zložil Strindberg sam.

Bibliografija

OLLÉN, Gunnar (1982): *Strindbergs dramatik*, Sveriges radios förlag, Stockholm.

OLLÉN, Gunnar, izd. in komentar (1984): *Nio enaktare 1888-1892*, August Strindbergs Samlade Verk, 33, Almqvist & Wiksell Förlag, Stockholm.

² Ollén, 1982, 191.